

Palmsöndagen

24:e mars 2024 kl 11
i Slottskyrkan, Stockholm

[Bilden på framsidan: Jesus tågar in i Jerusalem, av lindträ, från Franken, Tyskland, 1400-tal, nu på The Metropolitan Museum of Art. Jesu högra hand, som egentligen skulle ha gjort ett fredstecken, har blivit felaktigt restaurerad, hans vänstra hand skulle nog ha hållit i en töm, och vagnen är nytillverkad. Vagnen är antagligen avsedd att dras in i kyrkan medan folket sjunger "Hosianna".

INTROITUS

Ingrediente Domino
in sanctam civitatem,

Medan Herren skred in
i den heliga staden,

Hebraeorum pueri
resurrectionem vitae pronuntiantes,

de hebreiska barnen,
förkunnande livets återuppståndelse

Cum ramis palmarum:
«Hosanna, clamabant,
in excelsis».

med palmkvistar,
"Hjälp oss", ropade de,
"från höjden".

Cumque audisset populus,
quod Iesus veniret
Ierosolymam,
exierunt obviam ei.

Men när folket hade hört
att Jesus skulle ha kommit
till Jerusalem,
gick de ut, honom till mötes

Cum ramis palmarum:
«Hosanna, clamabant,
in excelsis».

med palmkvistar,
"Hjälp oss", ropade de,
"från höjden".

EFTER GT

Ave, Rex noster,
fili David,
Redemptor mundi,

quem prophetae praedixerunt
Salvatorem domui Israël
esse venturum.

Te enim
ad salutarem victimam
Pater misit in mundum,

quem exspectabant omnes sancti
ab origine mundi
et nunc:

«Hosanna Filio David.
Benedictus qui venit
in nomine Domini.
Hosanna in excelsis.»

Var hälsad, vår Konung,
Davids Son,
världen Återlösare,

som profeterna förutsagt, som
Frälsare åt Davids hus
vara kommande,

ty Dig,
som det frälsande offret,
har Fadern sänt dig till världen,

som alla heliga väntat på
från världens början
och nu:

“Hjälp oss, Davids Son!
Välsignad Han som kommer
i Herrens namn!
Hjälp oss från höjderna!

TILL NATTVARDEN

Gloria, laus et honor tibi sit,
 Rex Christe redemptor :
 Cui puerile decus
 prompsit Hosanna pium.

Ära, lov och heder vare dig,
 Konung Kristus återlösaren
 åt vilken en barnslig prydnad
 frambringat ett fromt "Hosianna".

Israël es tu Rex,
 Davidis et inclita proles :
 Nomine qui in Domini,
 Rex benedicte, venis.

Du är Israels Konung
 och Davids berömda ätt,
 Du som i Guds namn
 kommer, välsignade Konung.

Gloria, laus. *ut supra.*

Ära, lov etc *som ovan.*

Coetus in excelsis
 te laudat caelicus omnis,
 Et mortalis homo,
 et cuncta creata simul.

Dig lovprisar hela den himmelska
 församlingen i höjderna,
 och den dödliga människan,
 och allt skapat samtidigt.

Gloria, laus. *ut supra.*

Ära, lov etc *som ovan.*

Plebs Hebraea tibi
 cum palmis obvia venit :
 Cum prece, voto, hymnis,
 adsumus ecce tibi.

Det Hebreiska folket till dig,
 med palmer, kommer på vägen.
 Med bön, löfte, hymner,
 se!, är vi hos dig.

Gloria, laus. *ut supra.*

Ära, lov etc *som ovan.*

Hi tibi passuro
 solvebant munia laudis :
 Nos tibi regnanti
 pangimus ecce melos

Åt dig som skall lida, dessa
 upplät lovprisets tjänst.
 Åt dig som regerar, vi
 sjunger - se! - denna melodi.

Gloria, laus. *ut supra.*

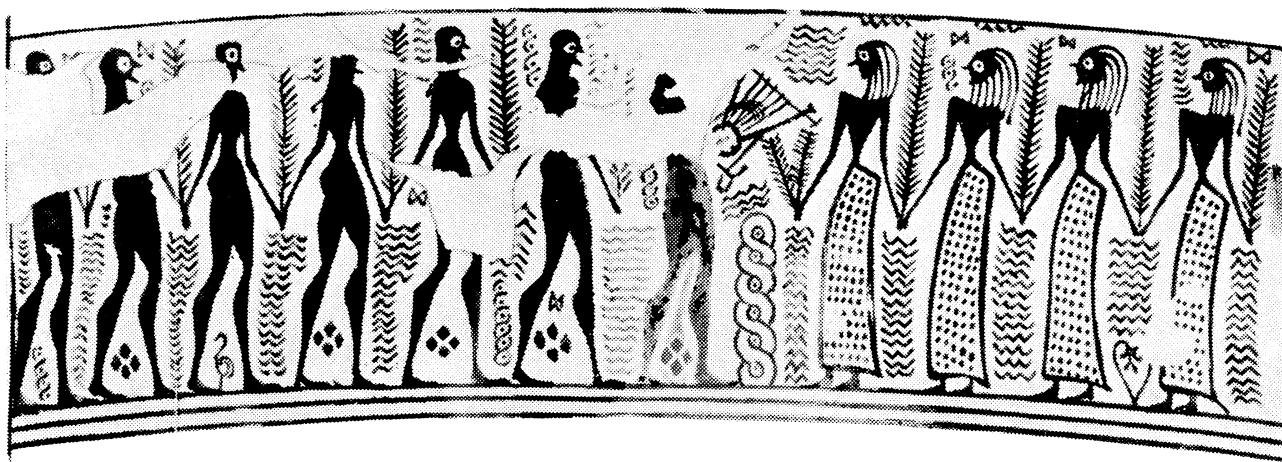
Ära, lov etc *som ovan.*

Hi placuere tibi,
 placeat devotio nostra :
 Rex bone, Rex clemens,
 cui bona cuncta placent.

Dessa behagade dig;
 låt vår tillbedjan behaga,
 gode Konung, milde Konung,
 som allt gott behagar.

Gloria, laus. *ut supra.*

Ära, lov etc *som ovan.*

[Procession med kvistar från en loutrophoros - hydria, ett rituellt vattenkärl, från Analatos i Grekland, 700-talet f Kr]

Palmkvistprocessionen med sången *Hôšî'â-nā'* (Hjälp oss) som återges i Ps 118: 25-27 framförs under sista dagen av lövhyddohögtiden som inträffar under hösten (i år är det 16:e oktober), vilket skulle kunna tyda på att man velat placera Jesu intåg i Jerusalem på hösten, kanske för att koppla ihop den med solförmörkelsen hösten år 29 (då Jesus skulle varit 33 år om han föddes 4 f Kr). Av evangelisterna är det bara Johannes som anger när han tågade in i Jerusalem (onsdagen före påsk, Joh 1:1,12), medan synoptikerna, om jag uppfattat saken rätt, inte säger något om detta. Det borde dock ha varit på hösten eftersom palmblad vad jag förstår inte finns att tillgå under våren.

Motivet med en kung som i ringhet rider på en åsna finns i 1 Kon. 1:33, 38, 44, och Sak. 9:9, men också i (Babyloniska) Talmud, Sanhedrin 98a¹. från 300-talet, där det dock sägs att om vi är värdiga kommer Messias på himmelens skyar som i Dan. 7:13-14, men om vi är ovärdiga kommer han på en åsna som i Sakarja. Att motivet med åsneritten var känt vid Jesu tid framgår av att det finns citerat i både Matt. 21:4-5 och Joh 12:14-15. Hos synoptikerna poängteras också att åsneritten på ett eller annat sätt är förberedd i förväg (Matt. 21:1-3; Mark. 11:1-6; Luk. 19:29-33).

1 http://www.halakhah.com/sanhedrin/sanhedrin_98.html, 98a, tredje stycket från slutet, efter "R. Alexandri".

FÖREBÅDANDE, PREFIGURATION OCH TYPOLOGI

Ibland ser man uppgiften att händelser i Gamla Testamentet skulle anses *förebåda* händelser i Nya Testamentet, men det var inte riktigt den syn på saken man hade på medeltiden, där man istället tänkte i termer av typologier eller prefigurationer, dvs att de visar eller betecknar hur det är t ex just nu (*betecknar* var ordet som användes i t ex *Biblia Pauperum*, se nästa sida) och man bortsåg gärna från en "historisk" tolkning där man ser texten bokstavligt, som en historia, för att istället läsa den allegorisk, där man ser en djupare mening i till exempel ett vardagligt skeende.

Det finns flera viktiga skillnader mellan förebud och typologier. En är att mellan det som förebådar och det som förebådas finns ett tänkt orsakssamband: En flammande solnedgång förebådar morgondagens oväder, och de där två korparna utgör ett förebud om min nära förestående död. Däremot finns det inte någon likhet, ännu mindre någon identitet mellan det som förebådar och det som förebådas.

Hos typologierna finns däremot en slags identitet mellan olika saker: Adam, Eva och ormen står för ("är") människans förnuft, känsla och begär², och sädeskornet som dör och går ner i underjorden för att uppstå mångfaldigt står för ("är") Kristus³. Däremot finns inget kausalt samband: Det är ju inte så att Adam, Eva och ormen *förebådar* människans förnuft, känsla och begär osv.

Utan att ha särskilt mycket på fötterna i frågan kan jag tänka mig hur förebådandet uppstått: Under reformationen tog man avstånd från den symboliska, metaforiska och allegoriska bibeltolkningen, och förordade en bokstavlig, men fick då problem med den vanligt förekommande allegoriska bibeltolkningen i Nya Testamentet: Jesus, evangelisterna, Paulus, ja, alla allegoriserar.

Lösningen blir att hävda att det istället råder ett orsakssamband. När t ex Matteus skriver att olika profetord uppfylls, så måste man hävda att han inte allegoriserar utan att han menar att profeterna verkligen skådar in i framtiden och talar om Kristus, vilket (förutom att vara en smula upprörande för förnuftet) för med sig en del svårigheter, allrasärskilt som de i t ex Matt. 2:15 talar om något som är i förfluten tid, eller som i 2:23 inte nämner någon *nazaré*, men väl en *nezer* och en *nazir*. Dessutom får man lite problem med Paulus som i 1 Kor. 10:4 hävdar att klippan i öknen *är* Kristus, och att de två kvinnorna i Gal. 4:24 *är* två förbund.

2 <http://paradox.provocation.net/medeltid/teologi/typologi.htm>

3 http://paradox.provocation.net/medeltid/biblia_pauperum/nattvard.htm#Cena

(Den lille mannen i trædet i mitten heter Sachaios. Mer om honom i postludiet.)

(Översättning på nästa sida.)

Legitur in·1o·libro regum·xvii·capitulo quod cum David percussis& golyam presci- dit caput eius et tulit illud in manu sua cui venienti de prelio occurrerunt mulieres cum tympanis et choris ipsum gaudentes receperunt in iherusalem cum magna gloria David enim xpistum signat quem pueri hebreorum receperunt in iherusalem voce magna clamantes & dicentes benedictus qui venit in nomine domini	David	Canticorum ·iii·	Legitur in·4o·libro regum·iio·capitulo quod cum helyseus revertetur ad civitatem occurrerunt ei pueri prophetarum ipsum cum magna gloria et honorem recipientes et laudantes helyseus cristum signat quem venientem in iherusalem pueri hebreorum cum magna gloria et honore receperunt
Filie syon exultent in rege suo		Egrediemini filie syon et videte regem salomonem	

Saul percussit mille et david decem milia	Benedictus qui venit in nomine domini rex israel	Requievit spiritus helie super heliseum
--	---	--

Versus	Hostem qui stravit laudatur carmine david			Versus	·Gloria nate dei Tibi convenit hec helysei
--------	--	--	--	--------	---

Sacharia ·ix·	Dicite filie syon ecce rex tuus venit tibi mansuetus			Sacharia ·ix·	Ipse tamquam pauper ascen- dens super pullum asine
------------------	---	--	--	------------------	---

Versus Carmen hebreorum : Te laudat xpiste bonorum

Det läses i 1:a Samuelsboken, 17:e kapitlet, att när David slagit Goliat skar han av dennes huvud och bar det i sin hand. När han kommit från striden sprang, mot honom, kvinnor med pukor och dansande körer, (och)glädjande sig emottog denne i Jerusalem m. stor ära. David betecknar nämligen Kristus, som hebreernas barn emottog i Jerusalem, med hög röst ropande och sägande: "Välsignad han som kommer i Herrens namn".	David:	Höga V. iii:	Det läses i 2:a konungaboken, 2:a kapitlet, att när Elisha återvände till staden sprang profetens barn emot honom med stor ära och heder, emottagande och lovsjungande. Elisha betecknar Kristus som, när han kom till Jerusalem, hebreernas barn med stor ära och heder emottog.
(Ps. 149:2) Sions döttrar skall jubla över sin konung.		(Matt. 21:5) Du skall skrida ut, o Sions dotter, och se kung Salomo.	

Saul slog tusen, och David tiotusen (1 Sam 18:7)	Välsignad den som kommer i Herrens namn, Israels Konung (Joh 12:13)	Elias ande vilar över Elisha (2 kon 2:15)
--	---	---

<i>Versus</i>	Han som nedlagt fienden, David, lovprisas med sång.			<i>Versus</i>	Denne Elisha, dig tillkommer ära, Guds son.
---------------	--	--	--	---------------	---

Sakarja kap. 9.	Säg Sions döttrar; Se, din konung kommer saktmodig till dig.			Sakarja kap. 9.	Denne, som en fattig, uppstigande på å
--------------------	--	--	--	--------------------	--

<i>Versus</i>	De goda hebreerna lovprisar dig, Kristus, med sång.
---------------	---

POSTLUDIUM

(Som avslutning på en gudstjänst sjungs *Benedicamus Domino* (Vi välsignar Herren) med svaret *Deo dicamus gratias* (Åt Gud säger vi tack), vilket motsvarar "Tackom och lovom Herren"-*"Herren vare tack och lov"*. Detta utsmyckades på olika sätt, med flerstämmighet och inarbetad text, eller, som här, att man lägger in texten *Benedicamus Domino* i en sång som passar dagens tema.)

Zachæus arboris
ascendit stipitem,
ut Iesum cerneret
cælorum hospitem.

Sachaios klättrar
uppför trädets stam
för att kunna se Jesus,
himlarnas gäst.

Zachæus Iesum
suscipit hospitio,
Et caritatis
pertractans officio.

Sachaios tar emot
Jesus med gästfrihet,
och, dragande fram
kärlekens välgärningar,

Illic perpendens
cordis habitaculum,
Si quenquam defraudavi,
reddam qadruplum.

där undersökande
hjärtats boning:
"Om någon jag lurat,
skall jag ge tillbaka fyrfalt.

Dimidium bonorum
do pauperibus,
Placatur Deus
talibus muneribus

Hälften av rikedom
ger jag till fattiga,
Gud blidkas
av sådana gåvor".

Et nos de tali
lætantes convivio,
Benedicamus
Dominorum Domino.

Och vi, av sådant
gästbud glädjande oss,
välsignar
Herrarnas Herre.

Tibi nunc quoque
Christe qui nos satias,
Semper dicamus
gratiarum gratias.

Åt dig nu även,
Kristus, som oss mättar,
säger vi alltid
tackernas tack.

(Från *Piæ cantiones*, 1582. Se Luk. 19:1-10. I Bibeln äger detta alltså inte rum vid Jesu intåg i Jerusalem, utan när han gick omkring i Jeriko)

Sjöng gjorde *Pisces Dei*, “Guds fiskar”. I Nya testamentet finns en utvecklad fisksymbolik av osäkert ursprung: “Jag ska göra er till människofiskare” säger Jesus, och använder fisken som symbol vid flera tillfällen: “Med himmelriket är det också som när man lägger ut ett nät i sjön och får fisk av alla slag i det.”, “Finns det någon far ibland er som ger sin son en orm när han ber om en fisk?”, de underbara fiskafångena i Luk. 5 och Joh. 21 (“Den natten fingo de intet”, ni vet) som handlar om hur man ska missionera, den mystiska fisken med silverpenning i munnen i Matt. 17:27, eller när han utfodrar femtusen med fem bröd och två fiskar, resp fyratusen med sju bröd och några fiskar.

Efter detta fick fisksymbolen en än större betydelse hos de kristna. Tertullianus sade c:a år 200 att vi kristna är små fiskar eftersom vi är födda i vatten, alltså pånyttfödda genom dopet. Och när man upptäckte att om man sade “Jesus Kristus, Guds Son, vår Frälsare” på grekiska, “Iesous Christos Theou Yios Soter” och tog första bokstaven i varje ord, så fick man ordet *Ichthys* som betyder “fisk”, så var lyckan gjord. Eftersom ett grekiskt litet “a”, alfa, ser ut som en liten fisk, och Jesus sade att han var “alfa och omega” så blev glädjen än större. De tidiga kristna i Rom lär således ha klottrat “lilla a” lite här och var, i katakomber och annorstädes.

Slutligen finns vi på <http://paradox.provocation.net/medeltid/index.htm>